

Výstup KA 3 – pracovní skupina k nastavení spolupráce systému sociálních služeb a sociálně právní ochrany dětí

Zpracovali:

- Horká Silvie, Mgr.
- Hrazdilová Jana, Mgr.
- Janebová Radka, Mgr., Ph.D.
- Kozoňová Jiřina, Mgr.
- Landová Olga, Mgr.
- Nebesová Petra
- Sedláčková Lucie, Bc.
- Šlajs Jakub, DiS.

Návrh služeb pro rodinu

Varianta A – preferovaná

Služby jsou určeny pro osoby se sociálními vazbami k osobám blízkým (např. jedná se bezdětné páry, rodiny s dětmi, vícegenerační rodiny)

Služba bude zahrnovat tyto současné druhy sociálních služeb:

- sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi
- nízkoprahové zařízení pro děti a mládež
- azylové domy pro rodiny s dětmi
- manželské a rodinné poradny

Bude se jednat o komplexní službu pro rodinu, zahrnující terénní, ambulantní, případně pobytovou formu služby.

Činnosti povinné:

- podpora a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí
  - poradenský rozhovor a poskytnutí informace (např. podpora osob v rozhodování) – již je v zákoně viz § 3 v rámci základního sociálního poradenství
  - podpora a pomoc při jednání s institucemi, mimo právního zastoupení osob,
  - doprovázení klienta při jeho jednáních s institucemi;
  - jednání s osobami či institucemi v zájmu dítěte (mmj. specifická vztahová diagnostika mapující pozitivní i negativní potenciál rodiny)
- sociálně terapeutické činnosti, jejichž poskytování vede k rozvoji nebo udržení osobních či sociálních schopností a dovedností podporujících sociální začleňování osob;
  - akutní intervence směřující k okamžité stabilizaci situace osoby, které je poskytována sociální služba;
  - nácvik komunikačních dovedností;
  - sociálně terapeutický rozhovor (např. podpora osoby v pochopení situace a v rozhodování, poskytování nových náhledů na situaci,

podpora a ovlivňování interakcí v rodině, uzavírání rodičovských dohod).

- rozvojové, nácvikové činnosti, jejich poskytování vede k rozvoji nebo udržení schopností a dovedností v přirozeném sociálním prostředí
  - podpora, nácvik a upevňování praktických dovedností spojených s péčí o vlastní osobu, dítě a domácnost,
  - rozvíjení, nácvik a upevňování sociálních schopností a dovedností dítěte
  - podpora při zvládnání školních povinností.

Činnosti volitelné:

- poskytnutí ubytování, jde-li o pobytovou formu služby;
  - ubytování na omezenou dobu zpravidla nepřesahující 1 rok (umožnění celkové hygieny těla, vytvoření podmínek pro praní, drobné opravy a žehlení osobního, popřípadě ložního prádla a ošacení; vytvoření podmínek pro samostatnou přípravu stravy);
- zmírňování konfliktů v přirozeném prostředí dítěte
  - asistovaný kontakt
  - podporované setkávání.

V této variantě zůstane zachována služba „odborného sociálního poradenství“ – která bude zahrnovat vše, co doposud, kromě manželských a rodinných poradců, kteří budou ve službách pro rodinu, i když budou řešit zakázku bezdětného páru, případně řeší mezigenerační spory.

Varianta B

Služby jsou určeny pro rodiny s dětmi, pod termín rodina s dítětem spadá i rodina, která očekává narození dítěte nebo přijetí dítěte do NRP.

Služba bude zahrnovat tyto současné druhy sociálních služeb:

- sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi
- nízkoprahové zařízení pro děti a mládež
- azylové domy pro rodiny s dětmi
- manželské a rodinné poradny

Bude se jednat o komplexní službu pro rodinu, zahrnující terénní, ambulantní, případně pobytovou formu služby.

Činnosti povinné:

- podpora a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí
  - poradenský rozhovor a poskytnutí informace (např. podpora osob v rozhodování) – již je v zákoně viz § 3 v rámci základního sociálního poradenství
  - podpora a pomoc při jednání s institucemi, mimo právního zastoupení osob,
  - doprovázení klienta při jeho jednáních s institucemi;
  - jednání s osobami či institucemi v zájmu dítěte (mmj. specifická vztahová diagnostika mapující pozitivní i negativní potenciál rodiny)

- sociálně terapeutické činnosti, jejichž poskytování vede k rozvoji nebo udržení osobních či sociálních schopností a dovedností podporujících sociální začleňování osob;
  - akutní intervence směřující k okamžité stabilizaci situace osoby, které je poskytována sociální služba;
  - nácvik komunikačních dovedností;
  - sociálně terapeutický rozhovor (např. podpora osoby v pochopení situace a v rozhodování, poskytování nových náhledů na situaci, podpora a ovlivňování interakcí v rodině, uzavírání rodičovských dohod).

- rozvojové, nácvikové činnosti, jejich poskytování vede k rozvoji nebo udržení schopností a dovedností v přirozeném sociálním prostředí
  - podpora, nácvik a upevňování praktických dovedností spojených s péčí o vlastní osobu, dítě a domácnost,
  - rozvíjení, nácvik a upevňování sociálních schopností a dovedností dítěte
  - podpora při zvládnání školních povinností.

Činnosti volitelné:

- poskytnutí ubytování, jde-li o pobytovou formu služby;
  - ubytování na omezenou dobu zpravidla nepřesahující 1 rok (umožnění celkové hygieny těla, vytvoření podmínek pro praní, drobné opravy a

žehlení osobního, popřípadě ložního prádla a ošacení; vytvoření podmínek pro samostatnou přípravu strav);

- zmírňování konfliktů v přirozeném prostředí dítěte
  - asistovaný kontakt
  - podporované setkávání.

V této navrhované variantě by práce s párovým konfliktem byla mimo služby pro rodinu. Tedy pokud by byly Poradny pro rodinu zahrnuty pouze pod Služby pro rodinu, je potřeba doplnit činnost Vztahového dříve manželského a rodinného poradenství anebo tuto činnost ponechat pod OSP.

Vztahové dříve manželské a rodinné poradenství je poskytnutí specifického sociálního a psychologického poradenství za využití metod párové, rodinné a skupinové terapie.

Jedná se o odborné sociální poradenství pro páry nebo osoby, které se nacházejí v NSS – nejčastěji ve vztahovém konfliktu doprovázeném rodinným rozvratem a psychosociálním dopadem na všechny její členy, závažném do té míry, že nejsou schopni se sami bez odborné pomoci z NSS dostat. Hovoříme zde nejen o rodině v širším sociologickém pojetí, ale také o rodině nukleární. Často se jedná o mezigenerační konflikty dospělých dětí a jejich rodičů či rodičů partnera. Dále o konflikty partnerů související s plánováním rodiny a počtům dětí, kdy dochází k vyjasňování modelů přinesených z původních rodin a často k jejich ostrému střetu. Vhodnou a včasnou poradenskou intervencí se předchází narození dítěte do konfliktního a tudíž nevhodného sociálního prostředí a další institucionalizaci klientů, případně dítěte (OSPOD, Soud, Intervenční centrum, Kojenecký ústav, Dětský domov apod.) Vycházíme z předpokladu, že rodina založená na stabilním manželském nebo partnerském svazku plní nejlépe svou socializační, výchovnou i ekonomickou funkci.

Aktivity:

- mapování stávající situace prostřednictvím rozhovoru s klientem, vyhodnocení NSS
- psychologicky orientované vyhodnocení situace
- sociálně-psychologické poradenství směřující k zorientování klienta
- sociálně-psychologické poradenství směřující k řešení problematické situace
- vztahové psychologické poradenství s prvky terapie směřující ke korekci nebo odstranění dysfunkčního způsobu chování, komunikace a řešení NSS
- následná psychologicky orientovaná podpora rodiny ve stabilizované fázi
- kontrolní setkání vedoucí k fixaci žádoucího chování

Varianta C

Služby jsou určeny pro rodiny s dětmi, pod termín rodina s dítětem spadá i rodina, která očekává narození dítěte nebo přijetí dítěte do NRP – péče 3. osoby, pokud tato služba nemůže být prokazatelně financována z jiných zdrojů.

Služba bude zahrnovat tyto současné druhy sociálních služeb:

- sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi
- nízkoprahové zařízení pro děti a mládež
- azylové domy pro rodiny s dětmi.

Bude se jednat o komplexní službu pro rodinu, zahrnující terénní, ambulantní, případně pobytovou formu služby.

Činnosti povinné:

- podpora a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí
  - poradenský rozhovor a poskytnutí informace (např. podpora osob v rozhodování) – již je v zákoně viz § 3 v rámci základního sociálního poradenství
  - podpora a pomoc při jednání s institucemi, mimo právního zastoupení osob,
  - doprovázení klienta při jeho jednáních s institucemi;
  - jednání s osobami či institucemi v zájmu dítěte;
- sociálně terapeutické činnosti, jejichž poskytování vede k rozvoji nebo udržení osobních či sociálních schopností a dovedností podporujících sociální začleňování osob;
  - akutní intervence směřující k okamžité stabilizaci situace osoby, které je poskytována sociální služba;
  - nácvik komunikačních dovedností;
  - sociálně terapeutický rozhovor (např. podpora osoby v pochopení situace a v rozhodování, poskytování nových náhledů na situaci, podpora a ovlivňování interakcí v rodině);

- rozvojové, nácvikové činnosti, jejich poskytování vede k rozvoji nebo udržení schopností a dovedností v přirozeném sociálním prostředí
  - podpora, nácvik a upevňování praktických dovedností spojených s péčí o vlastní osobu, dítě a domácnost,
  - rozvíjení, nácvik a upevňování sociálních schopností a dovedností dítěte
  - podpora při zvládnání školních povinností.

Činnosti volitelné:

- poskytnutí ubytování, jde-li o pobytovou formu služby;
  - ubytování na omezenou dobu zpravidla nepřesahující 1 roku (umožnění celkové hygieny těla, vytvoření podmínek pro praní, drobné opravy a žehlení osobního, popřípadě ložního prádla a ošacení; vytvoření podmínek pro samostatnou přípravu stravy).

V této variantě je Manželské a rodinné poradenství zcela mimo služby pro rodinu a zůstává oddělené v Odborném sociálním poradenství.

Pojmy ke službě pro rodinu

1. Rodina je chápána jako vztahově spřízněná a solidární skupina, minimálně dvou osob blízkých, (viz. občanský zákoník par. 22 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb.), která naplňuje další jí uložené zákonné povinnosti. Z nich je na prvním místě uváděna povinnost výchovy dětí a vzájemné podpory a pomoci manželů (§ 655). Rodina, rodičovství a manželství požívají podle § 3 odst. (b) stejného zákona zvláštní zákonné ochrany.

Služby pro rodinu jsou poskytovány:

- a) dětem do 26 let
- b) jednotlivým členům rodiny, u nichž nelze nebo není žádoucí pracovat s jejími ostatními členy
- c) rodinám

nacházejícím se v nepříznivé sociální situaci ohrožující funkčnost a celistvost systému rodiny.

V důsledku této NSS současně narůstá sociální a ekonomické zatížení jak společnosti tak státu.

Klasická definice rodiny říká: Rodinu můžeme chápat jako malou primární společenskou skupinu, která je založena na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a jejich dětí či vztahu jej substituujícím (adopce). Členové rodiny obývají společnou domácnost, plní společensky určené a uznané role, které vyplývají ze soužití. Rodina plní souhrn funkcí, jež podmiňují její existenci a dávají tomuto společenství vlastní význam ve vztahu k jedincům i k celé společnosti (Dunovský, 1999). **Uživatelé služeb v rámci navrhované varianty Služeb pro rodinu jsou jednotlivci, nezletilí a rodiny, a to ne vždy v úplnosti (např. častá dyáda rodič-dítě nebo partner-partnerka). Definice rodiny navrhovaná pracovní skupinou KA3 nejlépe vystihuje tuto skutečnost a současně odkazuje na základní rozlišovací indikátor navrhovaných Služeb pro rodinu a tím je vazba na rodinu. Tato definice také nediskriminuje osoby, které žijí v alternativních formách partnerského či rodinného soužití. Navrhovaná definice je natolik stručná a výstižná, reflektuje důležité definiční atributy definice klasické, aby posloužila pro potřeby Zákona o SS.**

V širším pojetí, jež se začíná rozšiřovat v USA a v některých státech EU, se za rodinu začíná považovat i skupina lidí, která se jako rodina deklaruje na základě vzájemné náklonnosti, což je dalším důležitým vodítkem pro vyhodnocení, zda a kteří žadatelé spadají do kategorie Služeb pro rodinu.

Pojmy:

- a) **Dětem do 26 let:** jsou často klienty NZDM, v čemž je hlavní posláním těchto zařízení, přesto, že často žijí v rodinách, není zde práce s ostatními osobami

v rodině primárním zájmem služby. Na druhou stranu úspěšnost uživatelů např. služeb NZDM přímo ovlivňuje funkčnost rodiny (např. při vymizení rizikových forem chování dochází je stabilizaci rodinných vazeb a obnovení socializačně-výchovné či citové funkce rodiny).

- b) Jednotlivým osobám – myšleno zejména dospělým osobám** – např. těhotným ženám bez účasti partnera na řešení problému, osobám ohroženým násilím v rodině nebo osobám trvale selhávajícím při vytváření stálých citových vazeb. Tyto osoby se pohybují v rodině či ve vztahových vazbách na jiné blízké osoby, k nimž deklarují příslušnost, ale blízká osoba buď nemá zájem s těmito osobami vytvářet funkční vztah, nebo je nežádoucí, aby na řešení problému participovala.
- c) Rodinám** - to ne vždy vcelku, v plném počtu všech členů, kteří se za rodinu považují (viz. výše)

Celistvost rodiny – jelikož v naší civilizaci je rodina vnímána jako základní jednotka společnosti, je potřeba její celistvosti vnímána jako základní právo každého jedince (např. viz. evropské azylové právo). Sama celistvost či jednotnost rodiny zakládá její stabilitu a funkčnost a tím stabilitu celé společnosti.

Funkčnost rodiny – základní funkce rodiny, nezbytné pro fungování společnosti jsou tyto: biologicko-reprodukční funkce, ekonomicko-zabezpečovací, emocionální, socializačně- výchovná. Matoušek uvádí znaky, které definují ideál funkční rodiny: „Členové rodiny na sebe berou ohledy a respektují se. Tyto rodiny jsou charakteristické pevnou aliancí mezi rodiči, kterou žádný vnější vliv nedokáže trvale ohrozit. V rodině je jasná hierarchie odpovědnosti. Jedinečnost jednotlivců je hodnocena pozitivně. V rodině existuje rovnováha mezi potřebou soukromí a potřebou sdílení.“ (Matoušek, 1997, s.133). Funkční rodina je plněním svého poslání plnohodnotným přínosem pro společnost v rovině ekonomické, reprodukční i sociální.